

УДК 378.2:373.2:37.011.3-051+314.151.3-054.73
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.4/31.214290>

Мар'яна НЕЗАМАЙ,
orcid.org/0000-0003-3358-3372
асистент кафедри теорії та методики дошкільної і спеціальної освіти
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
(Івано-Франківськ, Україна) mariana020193@gmail.com

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ЗДО ДО РОБОТИ ІЗ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИМИ ДІТЬМИ

У статті обґрунтовано необхідність і важливість виокремлення педагогічних умов, які забезпечать ефективність підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти (далі – ЗДО) до роботи з дітьми із внутрішньо переміщених сімей.

Автором виокремлено та охарактеризовано такі педагогічні умови: внутрішні, які є сформованою позитивною мотивацією до педагогічної взаємодії з внутрішньо переміщеними дітьми; вміння майбутнього педагога ЗДО розробляти стратегічний план індивідуальної роботи з дітьми із внутрішньо переміщених сімей залежно від кожного випадку; здатність до самовдосконалення, самореалізації, творчості, рефлексії; вміння майбутнього фахівця закладу дошкільної освіти займатися самовихованням.

У дослідженні описано й зовнішні умови, які включають організаційно-педагогічні (педагогічно оптимальна й науково обґрунтована організація життя майбутнього вихованця в закладі, де він здобуває освіту та поза його стінами), а також змістово-оперативні умови (поділяються на такі структурні елементи як інформаційний, оперативний та практичний). Зокрема, інформаційний розглянуто у двох площинах. Насамперед він стосується майбутнього вихователя, його пізнавальних інтересів, обсягу і рівня знань про специфіку роботи із вказаною категорією дітей, застосування технологій, методів і засобів такої роботи у власній професійній діяльності, а також діяльності викладача, включаючи його професійну грамотність, рівень володіння формами та методами викладання.

Оперативний елемент ґрунтується на засадах особистісно-орієнтованого навчання в ЗДО й передбачає застосування таких форм навчання: дискусії, тренінги, зустрічі з людьми та соціальними працівниками, конференції та круглі столи, перегляд відео. Цей елемент зумовлений практичною підготовкою студентів до педагогічної взаємодії з дітьми із сімей внутрішньо переміщених осіб (далі – ВПО), яка сприяє виявленню рівня володіння фаховими знаннями, закріплює і поглиблює професійні та комунікативні навички.

Ключові слова: педагогічні умови, готовність до професійної діяльності, майбутні вихователі, внутрішньо переміщені діти.

Mariana NEZAMAI,
orcid.org/0000-0003-3358-3372
Assistant at the Department of Theory and Methods of Preschool and Special Education
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University
(Ivano-Frankivsk, Ukraine) mariana020193@gmail.com

PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR FORMATION OF READINESS OF FUTURE TEACHERS TO WORK WITH INTERNALLY DISPLACED CHILDREN

The article substantiates the need and importance of identifying pedagogical conditions that will ensure the effectiveness and efficiency of preparation of future educators of preschool education institutions to work with children from internally displaced families.

The author singles out and characterizes the following pedagogical conditions, namely: internal, which represent the formed positive motivation for pedagogical interaction with internally displaced children; the ability of the future teacher of ZDO to develop a strategic plan of individual work with children from internally displaced families, depending on each case; ability to self-improvement, self-realization, creativity, reflection; the ability of the future specialist of the preschool institution to engage in self-education.

At the same time, research describes the external conditions, which include: organizational and pedagogical (pedagogically optimal and scientifically sound organization of life of the future pupil in the institution where he is educated and outside its walls), as well as content and operational conditions (divided into such elements as informational, operational and practical). In particular, the information is considered in two squares. First of all, it refers to the future educator, his cognitive interests, the amount and level of knowledge about the specifics of working with this category of children, the use of technologies, methods and means of such work in their own professional activities.

As well as the activities of the teacher, including his professional literacy, the level of mastery of forms and methods of teaching. Instead, the operational element is based on the principles of personality-oriented free education and provides for the use of such forms of education as discussions, trainings, meetings with people and social workers, conferences and round tables, video viewing. The latter is due to the practical preparation of students for pedagogical interaction with children from IDP families, which helps to identify the level of professional knowledge, consolidates and deepens professional and communication skills.

Key words: pedagogical conditions, readiness for professional activity, future educators, internally displaced children.

Постановка проблеми. Ускладнена соціально-політична ситуація в Україні, збільшення кількості дітей із внутрішньо переміщених сімей зумовлюють внесення змін до структури дидактичного процесу у ВНЗ. Тому необхідно організувати такі педагогічні умови навчального процесу, які були б спрямовані на вирішення актуальних освітніх проблем, викликаних впливом внутрішньої міграції населення.

Аналіз досліджень. Взаємодію з внутрішньо переміщеними сім'ями описують І. Бандурка, Л. Волинець, А. Капська, Ю. Луценко, Л. Мельник, Т. Проскуріна, І. Трубавіна, О. Швед. Дослідження вчених доцільно враховувати при визначенні педагогічних умов взаємодії між майбутнім педагогом ЗДО та дітьми із внутрішньо переміщених сімей.

Мета статті – виокремити й охарактеризувати зовнішні та внутрішні умови формування готовності майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти до педагогічної взаємодії з дітьми із сімей ВПО.

Виклад основного матеріалу. Процес формування фахівця вимагає обґрунтування умов, в яких він буде перебігати. Насамперед необхідно визначити сутність поняття «умова». Так, Тлумачний словник сучасної української мови трактує його з двох позицій: як обставину, що зумовлює здійснення чого-небудь, і як особливості діяльності, у якій відбувається процес (Бусел, 2005: 1295). Не менш важливими в характеристиці педагогічних умов є зовнішні обставини освітнього середовища, які впливають на формування готовності майбутніх фахівців ЗДО до роботи із дітьми ВПО, а також поєднання багатьох факторів у розвитку особистості та впливів на діяльність.

У межах нашої розвідки доцільною є думка М. Дяченко та Л. Кандибович щодо низки взаємопов'язаних елементів готовності особистості до діяльності: усвідомлення власних потреб, вимог суспільства, поставленої задачі, а також мети, яка забезпечить результат; оцінка і розуміння умов, в яких відбуватиметься діяльність; актуалізація досвіду, спрямованого на вирішення типових завдань; прогнозування майбутніх умов діяльності і способів розв'язання завдань; самооцінка і самопрогноз власних можливостей у вирішенні окреслених задач; спрямування власних сил для досягнення мети (Дяченко, Кандибович, 1976).

При визначенні педагогічних умов братимемо до уваги об'єктивні можливості освітнього процесу ЗВО, які сприятимуть успішному формуванню готовності майбутніх педагогів ЗДО до

педагогічної взаємодії з дітьми із сімей ВПО. Аналіз педагогічних умов проводитимемо, виходячи із критерію участі майбутнього фахівця в навчально-виховному процесі. Отже, педагогічні умови диференціюємо на внутрішні та зовнішні.

Так, внутрішні умови стосуються безпосередньо майбутнього вихователя, його внутрішнього світу, установок щодо професійної підготовки. Вони здебільшого зумовлені психофізичними даними та рівнем навчальних намагань студента. На думку М. Дяченко, темперамент, характер, здібності постають суттєвими передумовами успішної діяльності майбутнього вихователя (Дяченко-Богун, 2017).

Підготовку фахівців як процес з метою формування мотивованого, професійно грамотного і методично підкованого педагога, здатного до самовдосконалення, розглядають О. Гомонюк, В. Гриньова та В. Стасюк. Отже, сформована позитивна мотивація до діяльності постає першою внутрішньою умовою формування готовності майбутнього вихователя ЗДО до педагогічної взаємодії з дітьми із сімей ВПО.

Згідно думки С. Кучмієвої, опора на мотиви є важливою умовою фахової підготовки. Показниками позитивної мотивації майбутніх вихователів є задоволення їх професійних і власних потреб, пізнавальний інтерес до педагогічних технологій роботи з внутрішньо переміщеними дітьми та важливість їх застосування. Цей результат забезпечується шляхом опанування студентом достатнім рівнем знань для роботи з цією категорією осіб; сформованими професійними вміннями роботи з дітьми, високим рівнем педагогічної майстерності, умінням розв'язувати педагогічні задачі різної складності та успішно вирішувати певні труднощі.

Мотивація майбутнього фахівця до педагогічної взаємодії із дітьми, які зазнали негативного впливу військових дій на психічний розвиток, включатиме такі компоненти: бажання допомогти у скрутній ситуації; навчитися спілкуватися з ними для подальшого самоствердження як матері; вміння реалізувати свої професійні здібності та таланти, самоствердитися як діяльний і активний член українського громадянського суспільства. Врахування викладачами мотивів майбутніх вихователів сприятиме створенню ситуації успіху, забезпечить уміння спрямовувати їхню активність у роботі із внутрішньо переміщеними дітьми.

На необхідності постійного підвищення мотиваційної сфери педагога наголошують О. Гребенюк, Т. Гребенюк (Гребенюк, 2004), Є. Ільїн

(Ильин, 2002), А. Маркова (Маркова, 1983). Оптимальними шляхами вдосконалення цієї сфери можуть бути емоційні та матеріальні стимулювання педагога, партнерство у спільній продуктивній діяльності ЗДО, ЗВО та сімей ВПО, постійне підвищення фахового рівня. Окрім цього, особливе місце відводимо й особистісно-орієнтованому навчанню студента.

Розглянемо наступний компонент внутрішніх умов – вміння розробляти стратегічний план індивідуальної роботи з внутрішньо переміщеними дітьми. Вкрай важливим у цьому контексті є рівень самоактуалізації вихователя, здатність до самовдосконалення, самореалізації, творчості, можливість протистояти стресам, а також низький рівень професійного вигорання. Другою внутрішньою умовою вважаємо уміння майбутнього фахівця ЗДО займатися самовихованням.

Доречними у нашому дослідженні постають описані О. Главацькою основні чинники самовиховання, зокрема володіння комплексом самоаналітичних і дидактико-педагогічних знань та вмінь, організація моніторингу освітніх процесів у контексті особистісних змін (Главацька, 2008).

Самовиховання взаємопов'язане із самоконтролем, виробленню якого сприяє правильно організований контроль у навчальному процесі. Отже, здатність майбутнього педагога працювати в умовах контролю і самоконтролю є внутрішньою умовою ефективної діяльності. На формуванні у студентів емоційно-ціннісного ставлення до професії наголошували Я. Коломинський, Н. Кузьміна, Г. Томілова. Ф. Гоноболін, О. Леонтьєв, В. Сластьонін, А. Щербаков підкреслювали усвідомлення важливості та доцільності діяльності, якою займатимуться студенти. С. Вершловський, Ю. Кулюткін, Л. Регуш, Г. Сухобська звертали увагу на рефлексивну діяльність щодо розвитку вихованців.

Варто виокремити у структурі внутрішніх умов здатність до рефлексії, зокрема, формування рефлексивного ставлення не лише до діяльності, якою займаються студенти, але й до професійної підготовки. Доцільним було б ведення рефлексивних щоденників із педагогічним супроводом молодого фахівця більш досвідченим. У них варто фіксувати власні досягнення і невдачі, описувати способи покращення своєї діяльності, спостереження за роботою з дітьми із сімей ВПО, колег і наставників (Тур, 2004: 17–23). Їх подальший аналіз сприятиме усуненню недоліків у фаховій підготовці, дозволить окреслити шляхи самоосвіти фахівця, спонукатиме до творчого ділового спілкування, налагодження партнерства.

Важливою умовою формування готовності майбутніх вихователів ЗДО до педагогічної взаємодії з сім'ями дітей внутрішньо переміщених осіб є розвиток засобами освітнього процесу особистісних якостей студентів. Серед них виділяємо цілеспрямованість (метою є сприяння соціалізації ВПО, забезпечення комфортних умов для розвитку дитини); самовладання і витримка (збереження емоційної рівноваги у будь-якій ситуації); наполегливість (мобілізація зусиль для досягнення позитивних результатів у роботі з внутрішньо переміщеними дітьми); ініціативність (виражається у висуненні нових ідей і їх подальшій реалізації); рішучість (вміння приймати коректні професійні рішення та виконувати їх); самокритичність (виражається через самооцінку особистістю власної діяльності відповідно до визначених критеріїв).

Щодо зовнішніх умов, то вони мають суб'єктивне відношення до внутрішніх мотивів і переконань студента і не повністю залежать від його волі. Зовнішні умови постають стимулом, який спонукає майбутнього вихователя до самоосвіти, засвоєння нових методик роботи та їх апробації у нетипових ситуаціях. Успішне формування готовності до роботи із внутрішньо переміщеними дітьми забезпечують внутрішня мотивація та професійні установки. Надважливим є осмислення важливості роботи з дітьми із сімей ВПО. Сформований фахівець свідомо обирає засоби роботи, налагоджує і підтримує міжособистісні контакти між керівництвом ЗДО, колегами, самими дітьми вказаної категорії у дошкільному середовищі та їхніми батьками.

У структурі зовнішніх умов доцільними є організаційно-педагогічні умови, які передбачають науково обґрунтовану організацію життя майбутнього вихованця в закладі дошкільної освіти та поза його межами. Важливим є врахування матеріальних і нематеріальних можливостей ЗВО, які сприяють підготовці фахівців ЗДО до роботи з дітьми з урахуванням їхніх потреб, інтересів та можливостей.

Також важливим є створення позитивного емоційного мікроклімату у закладах, які готують майбутніх вихователів до роботи з дітьми із сімей ВПО, й серед працюючих із вказаною категорією дітей. Організація освітнього процесу вимагає оновлення змісту та структури навчальних програм із підготовки майбутніх фахівців до роботи з дітьми ВПО та посилення змісту методичної роботи з вихователями ЗДО у системі післядипломної педагогічної освіти; впровадження інформаційної неперервної підтримки фахівця. Виокремлюємо і змістово-

оперативні умови у структурі зовнішніх умов, серед яких три таких елементи: інформаційний, оперативний і практичний.

Щодо інформаційного елементу, то його розглядатимемо у двох площинах. Перша стосується самого студента, його пізнавальних інтересів, обсягу і рівня знань про суть і специфіку роботи з дітьми із сімей ВПО, застосування технології, методів і засобів такої роботи у власній професійній діяльності, стилю мислення, рівня розвитку пам'яті, уваги та уяви, способу реалізації власних інтересів. Друга зумовлена рівнем викладачів, які працюють у напрямі підготовки майбутнього вихователя до педагогічної взаємодії.

На думку О. Гурова, саме викладач-професіонал повинен насамперед створити таке освітнє середовище, яке б сприяло самореалізації студента, визнанню його індивідуальних здібностей і розкриттю талантів, урахуванню вікових та індивідуальних особливостей, життєвого досвіду (Бучма, Гурова, Дзюбо, 2017). Втім важливим є й спрямованість діяльності викладача та його професійна грамотність, рівень володіння формами та методами викладання.

Як підкреслював У. Ібрагімов, у роботі з майбутнім фахівцем доцільно звертати увагу й на психологічну налаштованість останнього до роботи (Ібрагімов, 1985). Актуальною буде думка Л. Максимчук, яка рекомендувала враховувати у підготовці майбутніх вихователів такі чинники: особистісна значущість змісту навчального матеріалу; застосування у фаховій підготовці активних методів; створення ситуацій співпраці між студентами та студентами і викладачами з ключовою темою професійного спрямування, вирішення студентами важливих для професійного самоствердження завдань (Максимчук, 2013).

Наступним елементом змістово-оперативних умов є оперативний, який базується на засадах особистісно орієнтованого навчання ЗВО. Цей елемент передбачає застосування низки активних форм навчання: дискусії, тренінги, зустрічі з людьми та соціальними працівниками, конференції та круглі столи, перегляд відео.

Виховання дітей із сімей ВПО зумовлене освітніми вміннями та установками усіх учасників цього процесу. Тому в основу реалізації методів формування майбутніх фахівців до роботи з внутрішньо переміщеними дітьми покладено визнання їхньої цінності; розвиток чутливості до виховного впливу; професійну свободу у виборі форм і методів виховання та ідей; володіння навичками оцінки діяльності інших; самоповагу; відсутність відчуття страху.

Третій елемент змістово-оперативних умов – практична підготовка студентів до педагогічної взаємодії з дітьми із сімей ВПО. Як підкреслював науковець В. Сластьонін, практика має ґрунтуватися на змісті і методах педагогічного процесу (Іванова). Під час її проходження студенти долають відчуження з дошкільниками та їхніми батьками чи опікунами, намагаються налагодити міжособистісну взаємодію в педагогічному колективі, актуалізують мотивацію до діяльності. Також вона сприяє виявленню рівня володіння фаховими знаннями, закріплює і поглиблює професійні та комунікативні навички, формує розуміння суті педагогічної взаємодії, партнерства у освітньому процесі, розвиває пізнавальні та професійні інтереси.

Організація і проходження майбутніми педагогами закладів дошкільної освіти практики вимагає запровадження світових педагогічних надбань, досвіду минулого, передових інноваційних технологій. Актуальним є запровадження інформаційних технологій у практичну діяльність вихователів і співпраця з родинами дітей ВПО. Однак ця новація потребує також перепідготовки вихователів, озброєння їх новими формами та методами роботи згідно із вимогами до фахівця. Вкрай важливим, на нашу думку, є врахування рекомендацій С. Буртового щодо запровадження електронних засобів у роботу (Буртовий).

Варто зауважити, що співтворчість методистів, практикантів і вихователів ЗДО є важливим компонентом у проходженні практики. На думку С. Сисоевої, цей процес сприяє формуванню у студентів внутрішніх передумов до творчості та забезпечує здатність до неї (Сисоева, 2006: 54).

Метою практики у підготовці майбутніх вихователів ЗДО до роботи із вказаною категорією дітей є формування відчуття готовності до педагогічної діяльності, розуміння прогалів у знаннях і визначення студентом чи спільно з викладачем способів їх усунення. Шлях до творчості під час її проходження в кожного індивідуальний, тому й ефективність можлива за умови позитивного емоційного клімату у студентському та педагогічному колективі.

Важливим для майбутнього фахівця є відчуття власної значущості у розв'язанні педагогічних ситуацій, пережиття ситуації успіху. Важливим складником умови його самореалізації, розкриття творчих здібностей і талантів є виражена професійна Я-концепція, педагогічний оптимізм. Провідну роль емоцій у формуванні готовності студента до педагогічної взаємодії підкреслював відомий науковець із психології С. Рубінштейн. Який стверджував, що саме емоції вирішальні

у його готовності до педагогічної взаємодії з сім'ями дітей ВПО та роботи з такою категорією дітей.

Елементами контрольно-оцінних умов у структурі зовнішніх умов є професійні здібності майбутнього педагога, рівень професійних знань у роботі з дошкільниками, налагоджена система контролю за процесом підготовки майбутніх фахівців ЗДО та оцінка цієї діяльності. Враховуючи вимоги до професії вихователя і специфіку педагогічної взаємодії з внутрішньо переміщеними дітьми, готовність до педагогічної взаємодії майбутніх вихователів дошкільних закладів освіти вимагає від них володіння такими професійними здібностями:

1) діагностичними (передбачають здатність здійснювати психологічну і педагогічну діагностику стану дошкільника, його психічного здоров'я, можливостей сприймання виховного впливу);

2) гностичними (виявляються у здатності здобувати, поглиблювати фахові знання, володіти психологічними вмінням аналізу та самоаналізу діяльності; важливе й опанування відомостями про особливості освітньої діяльності, оволодіння вимогами до вихователя ЗДО, провідними формами та методами роботи із вказаною категорією дітей);

3) проектувальними (базуються на вміннях і навичках передбачати виховний вплив методів і засобів виховання, добирати їх відповідно до мети та закономірностей діяльності; вміння планувати роботу з внутрішньо переміщеними дітьми);

4) конструктивними (спрямовані на вміння майбутнього вихователя здійснювати вибір оптимальних прийомів і способів організації життєдіяльності вихованців і керувати цим процесом);

5) організаційними (орієнтовані на знання, сформовані уміння та навички щодо питання

самоорганізації майбутнього педагога і дітей відповідно до цілей дошкільного виховання. Вони виявляються в індивідуальній, груповій і колективній роботі, співпраці з іншими соціальними установами);

б) комунікативними (передбачають налагодження і підтримання міжособистісних взаємин усіх учасників навчально-виховного процесу, володіння педагогічною майстерністю для підтримки контактів, попередження і подолання конфліктів).

При оцінці готовності варто брати до уваги й рівень спеціальних знань із педагогіки, психології, методики роботи з дітьми із сімей ВПО, володіння технологіями роботи у цьому напрямі. Зокрема, доречним буде розгляд питань про організацію роботи з дітьми ВПО ще з першого курсу навчання у ЗВО як окремих тем у спецкурсах, курсові чи ІНДЗ. Це спонукатиме студента до ґрунтовнішого опанування навчальним матеріалом. Професійні знання забезпечують майбутньому вихователю подальше вдосконалення, конкурентоспроможність на ринку праці, самореалізацію та емоційне здоров'я.

Висновки. Підсумовуючи зазначене вище, констатуємо низку педагогічних умов для формування готовності майбутнього фахівця закладу дошкільної освіти до роботи з дітьми із сімей ВПО: формування позитивної мотивації до налагодження педагогічної взаємодії з сім'ями внутрішньо переміщених дітей, доповнення змісту педагогічної практики тими завданнями, які передбачають роботу з сім'ями дітей ВПО; використання новітніх освітніх технологій для розвитку готовності майбутніх вихователів ЗДО до педагогічної взаємодії з сім'ями дітей внутрішньо переміщених осіб.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Буртовий С. В. Організаційно-педагогічні умови ефективного формування готовності вчителів до використання електронних засобів. *Перспективи розвитку науки*. URL: http://конференция.com.ua/files/image/konf_11/doklad_11_3_2_32.pdf.
2. Бучма В. В., Гурова О. В., Дзюбка Л. В. та інші. Діяльнісна самореалізація особистості в освітньому просторі : монографія / за ред. С. Д. Максименка. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2017. 262 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови: 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь : Перун, 2005. VIII. С. 194.
4. Главацька О. Л. Основи самовиховання особистості. Навчально-методичний посібник. Тернопіль, 2008. 206 с.
5. Гребенюк О. С., Гребенюк Т. Б. Основи педагогіки індивідуальності. Москва, 2004. 456 с.
6. Дьяченко М. И., Кандыбович Л. А. Психологические проблемы готовности к деятельности. Минск : Изд-во Белорус. ун-та, 1976. 176 с.
7. Дьяченко-Богун М. М. Критерії готовності майбутніх учителів природничих дисциплін до реалізації здоров'язбережувальних технологій у закладах освіти. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2017. Вип. 1. С. 22–30. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/domtp_2017_15.
8. Ибрагимов У. Ш. Формирование у студентов факультетов дошкольного воспитания педагогических умений по руководству изобразительной деятельностью детей : автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.01. Москва, 1985. 24 с.
9. Ильин Е. Мотивация и мотивы. Санкт-Петербург : Питер, 2002. 512 с.

10. Іванова Ю. М. Шляхи удосконалення педагогічної практики в науковій літературі. URL: www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64/vgnpu.
11. Максимчук Л. Філософсько-методологічний аналіз понятійно-категоріального апарату професійної підготовки економістів-міжнародників у системі вищої освіти. Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України, 2013. Вип. 3. URL: irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64/vnadps_201.
12. Маркова А. К. Формирование мотивации учения в школьном возрасте. Москва, 1983. С. 69–87.
13. Сисоєва С. О. Основи педагогічної творчості. Підручник. Київ : Міленіум, 2006. 344 с.
14. Тур Р. І. Педагогічна рефлексія – основа формування творчого саморозвитку особистості. *Управління школою*. 2004. № 13. С. 17–23.

REFERENCES

1. Burtovyi S. V. Orhanizatsiino-pedahohichni umovy efektyvnoho formuvannya hotovnosti vchyteliv do vykorystannia elektronnykh zasobiv [Organizational and pedagogical conditions for the effective formation of teachers' readiness to use electronic means]. Prospects for the development of science. URL: http://konferentsiya.com.ua/files/image/konf11/doklad_11_3_2_32.pdf [in Ukrainian].
2. Buchma V. V., Hurova O. V., Dziubko L. V. ta in. Diialnisna samorealizatsiia osobystosti v osvithomu prostori: monohrafiia / za red. S. D. Maksymenka [Activity self-realization of the person in educational space: monograph]. Kyiv : Vydavnychiy Dim "Slovo", 2017. 262 p. [in Ukrainian].
3. Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy: 250000 / uklad. ta holov. red. V. T. Busel [Large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language]. Kyiv; Irpin : Perun, 2005. VIII, P. 194 [in Ukrainian].
4. Hlavatska O. L. Osnovy samovykhovannya osobystosti. Navchalno-metodychnyi posibnyk [Fundamentals of self-education of the individual]. Training manual. Ternopil, 2008. 206 p. [in Ukrainian].
5. Hrebeniuk O. S., Hrebeniuk T. B. Osnovy pedahohyky undyvudualnosti [Fundamentals of pedagogy of individuality]. Moskva, 2004. 456 p. [in Russian].
6. Diachenko M. Y., Kandzobovych L. A. Psykholohycheskye problemy hotovnosti k deiatelnosti [Psychological problems of readiness for activity]. Mynsk : Yzd-vo Belorus. un-ta, 1976. 176 p. [in Russian].
7. Diachenko-Bohun M. M. Kryterii hotovnosti maibutnykh uchyteliv pryrodnychkh dystsyplin do realizatsii zdoroviazberezhuvallykh tekhnolohii u zakladakh osvity [Criteria for the readiness of future teachers of natural sciences to implement health technologies in educational institutions]. Spirituality of personality: methodology, theory and practice. Dukhovnist osobystosti: metodolohiia, teoriia i praktyka. 2017. Vyp. 1. P. 22–30. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/domtp_2017_15 [in Ukrainian].
8. Ybrahymov U. Sh. Formyrovanye u studentov fakultetov doskolnoho vospytanyia pedahohycheskykh umenyi po rukovodstvu yzobrazytelnoi deiatelnosti detei : avtoref. dys. kand. ped. nauk [Formation at students of faculties of preschool education of pedagogical skills on the management of fine arts of children]. Author's abstract. Cand. ped. Science.13.00.01. Moskva, 1985. 24 p. [in Russian].
9. Ylyn E. Motyvatsiia y motyvu [Motivation and motives]. Sankt-Peterburh : Pyter, 2002. 512 p. [in Russian].
10. Ivanova Yu. M. Shliakhy udoskonalennia pedahohichnoi praktyky v naukovii literaturi [Ways to improve pedagogical practice in the scientific literature]. URL: www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64/vgnpu [in Ukrainian].
11. Maksymchuk L. Filosofska-metodolohichniy analiz poniatino-katehorialnoho aparatu profesiinoi pidhotovky ekonomistiv-mizhnarodnykiv v systemi vyshchoi osvity. Visnyk Natsionalnoi akademii Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy [Philosophical and methodological analysis of the conceptual and categorical apparatus of professional training of international economists in the system of higher education]. 2013. Vyp. 3. URL: irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64/vnadps_201 [in Ukrainian].
12. Markova A. K. Formyrovanye motyvatsyy ucheniya v shkolnom vozraste [Formation of learning motivation at school age]. Moskva, 1983. P. 69–87 [in Russian].
13. Sysoieva S. O. Osnovy pedahohichnoi tvorchosti. Pidruchnyk [Fundamentals of pedagogical creativity]. Kyiv : Milenium, 2006. 344 p. [in Ukrainian].
14. Tur R. I. Pedahohichna refleksiiia – osnova formuvannya tvorchoho samorozvytku osobystosti. Upravlinnia shkoloiu [Pedagogical reflection is the basis for the formation of creative self-development of the individual]. School management. 2004. № 13. P. 17–23 [in Ukrainian].